

Nr 4.

Av herr **Herlitz m. fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 11 juni 1937 (nr 339) om mödrahjälp, m. m.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 5 föreslås bland annat ändrad lydelse av 7 § mödrahjälpförordningen. Förändringen går ut på att barnavårdsnämnd — i den mån skäl till eftergift icke föreligga — skall vara skyldig att på föreläggande av länsstyrelse till statsverket återbetala medel, som den utbetalat i strid mot beslut eller föreskrift, som enligt 1 § meddelats av mödrahjälpnämnden.

Med den föreslagna bestämmelsen torde vara avsett, att de ledamöter av barnavårdsnämnd, som deltagit i beslut, personligen skola svara för de belopp vilka skola ersättas. Eljest skulle stadgandet betyda, att återbetalningen skulle äga rum ur kommunens medel; denna anordning — som föreslagits av socialstyrelsen — har emellertid av departementschefen avböjts. Mot vad lagtexten kunde giva anledning att antaga, lärer sålunda t. ex. krav kunna riktas mot allenast vissa ledamöter i en barnavårdsnämnd eller mot avgångna ledamöter. I enlighet med det nu sagda måste, därest förslaget upphöjes till lag, den besvärsmätt, varom sista stycket av 7 § stadgar, tillkomma de ledamöter av nämnden (förutvarande eller alltjämt fungerande) som drabbats av förelägganden och som vilja överklaga dem, men icke, såsom i motiveringen (sid. 71) angives, barnavårdsnämnden såsom sådan.

I propositionen upplyses (sid. 111), att Kungl. Maj:t — såsom framgår av vissa med anledning av besvär fattade beslut — ansett en befogenhet att meddela »barnavårdsnämnderna» sådana förelägganden, varom här är fråga, redan tillhöra länsstyrelserna. Vi äga ej kännedom om huruvida ifrågavarande beslut så tillämpats, att vederbörande nämnders ledamöter blivit personligen ansvariga eller om kommunala medel använts för återbetalningen. I varje fall torde, såsom ovan angivits, departementschefens mening vara, att ett personligt betalningsansvar nu skall lagfästas. Man har i anledning härav att erinra sig att gällande rätt icke torde veta av någon befogenhet för förvaltningsmyndigheter att av kommunala förtroendemän utkräva ett sådant personligt ekonomiskt ansvar, som förslaget åsyftar — detta fastän kommunala organ i åtskilliga fall hava att träffa avgöranden om disposition av statsmedel. (Om Kungl. Maj:ts nyss berörda beslut avse personligt ansvar, kan det sålunda ifrågasättas, huruvida de voro lagligen grundade.) Väl kunna kommunala förtroendemän i olika former göras ansvariga inför domstol. Sålunda kan med anledning av begångna tjänstefel talan föras om straff enligt S. L. 25: 22, och med straff-

ansvaret följer enligt vanliga regler skadeståndsskyldighet; dessutom kan i civil väg föras talan grundad därpå att omhänderhavda medel ej blivit på ett riktigt sätt disponerade. Något helt annat är det s. k. redogöraransvaret, som består däri att riksräkenskapsverket och vissa andra revisionsmyndigheter kunna ålägga vissa statstjänstemän — oberoende av om de låtit något komma sig till last, som kan betecknas som tjänstefel — återbetalning av medel, som obehörigen utbetalats. Detta redogöraransvar, som i många fall utan tvekan kan betecknas som ganska hårt — vi hänvisa till uttalanden av statsrådet och chefen för finansdepartementet i första kammaren den 3 juni 1939, prot. sid. 1 ff. — sträcker sig icke till kommunala förtroendemän och tjänstemän. Vad nu föreslås är emellertid, att på ett visst område ett slags redogöraransvar skall etableras för kommunala förtroendemän.

Detta förslag är ägnat att ingiva starka betänkligheter. Man lägger i svensk rätt med allt fog vikt vid den trygghet, som beredes medborgarna därigenom att frågor berörande deras enskilda rätt i regel ankomma på domstols prövning. Särskilt har det i allmänhet icke ansetts böra tillkomma förvaltningsmyndigheter att bestämma de ekonomiska påföljderna av fel och försummelser som medborgare låtit komma sig till last. Samma varsamhet, som sålunda iakttages då det gäller enskilda medborgares rätt, är också på sin plats i avseende på kommunala förtroendemän. De befinna sig ju i en helt annan ställning än statens tjänstemän. Man får icke glömma, att det i allmänhet är en medborgerlig skyldighet att åtaga sig kommunala uppdrag, och att de fullgöras utan ersättning. Starka betänkligheter möta uppenbarligen mot att åvälva dem, som sålunda tvingas att utan ersättning fullgöra allmänna uppdrag, ett betalningsansvar inför förvaltningsmyndighet.

De betänkligheter, som inställa sig, kunna icke med fog avfärdas såsom teoretiska och opraktiska. Det är av påtaglig betydelse ur rättssäkerhetssynpunkt, att frågor om betalningsansvar bliva utredda och bedömda enligt de för rättegångsmål i allmänhet gällande grunder. Handläggningen inför domstol ger sålunda t. ex. tillfälle att skaffa en fullt tillförlitlig utredning och att bedöma graden av skuld hos var och en av de för beslutet ansvariga; det bör i förbigående anmärkas, att den lämnar tillfälle att — mot vad propositionen avser — utkräva vederbörlig ersättning även av en hos barnavårdsnämnd anställd tjänsteman, som måhända i realiteten är lika ansvarig för ett beslut som de däri deltagande ledamöterna. De garantier för rättssäkerheten och mot ett obilligt utkrävande av betalningsansvar, som domstolsförfarandet erbjuder, kunna icke utan våda ersättas av den prövning, huruvida »skäl till eftergift föreligga», som enligt förslaget ankommer på länsstyrelsen. Departementschefens uttalande (sid. 70) att bestämmelsen »icke skall komma till användning annat än i mera uppenbara fall, då tredska eller försummelse i större omfattning eller av allvarligare beskaffenhet hos barnavårdsnämnd förelegat», kan tydligen ej heller bereda nämndernas ledamöter erforderlig trygghet. Det bör också anmärkas, att den besvär rätt, som förslaget upptager, fått en egen domlig gestaltning. Besvärerna skola nämligen icke prövas av kammarrätten —

som avgör besvär i mot statstjänstemän förda anmärkningsmål — och icke av regeringsrätten, utan av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Med det nu sagda har givetvis ej avsetts att bestrida, att barnavårdsnämndernas ledamöter böra bära ett ekonomiskt ansvar för uppenbart felaktiga åtgärder. De erfarenheter, som hittills gjorts beträffande mödrahjälpsförordningens tillämpning, äro tvärtom ägnade att inskräpa betydelsen härav. Fråga är endast, på vad sätt ett sådant ansvar bör kunna utkrävas.

Innan ett så vittgående steg som det föreslagna tages, är det angeläget att noga överväga, huruvida det verkligen är nödvändigt. Vid ett sådant övervägande måste man i första rummet beakta de åtgärder för ökad kontroll som i övrigt föreslås i propositionen och som helt visst skola visa sig ägnade att i avsevärd mån förebygga missbruk. Man måste tillika överväga, huruvida ej de utvägar för ansvarstalan hos allmän domstol, som redan nu förefinnas, kunna göra till fyllest. Särskilt måste också den frågan ställas, huruvida det kan vara riktigt att på ett speciellt område av den kommunala förvaltningen genomföra en så vittgående förändring som nu ifrågasättes.

Det ligger eljest i öppen dag, att det ena steget lätt kan komma att draga det andra med sig, och att fråga snart nog kan resas om en utsträckning av det i administrativ ordning utkrävda betalningsansvaret till andra områden inom kommunalförvaltningen, där oriktiga utbetalningar kunna ifrågakomma. Man har emellertid anledning att starkt ifrågasätta, huruvida det sätt, varpå kommunala förtroendemän hittills utövat sina uppgifter, utgör tillräckligt skäl för att på sådant sätt ställa dem i beroende av kontrollerande statsmyndigheter. I varje fall synes införandet av nya principer med avseende på kommunala förtroendemäns ansvar böra föregås av en mera allsidig utredning, som sträcker sig till alla de områden där sådant ansvar kan ifrågakomma och som bättre, än i Kungl. Maj:ts förslag skett, preciserar ansvarets räckvidd.

Under återopande av vad nu anförts tillåta vi oss hemställa,

att Kungl. Maj:ts proposition, i vad den avser ändring i 7 §
mödrahjälpsförordningen, icke måtte av riksdagen bifallas.

Stockholm den 13 augusti 1940.

Nils Herlitz.

S. Linnér.

G. A. Björkman.
